

Het gebruik van de beredeneerde afwijking in de schooljaren 2003/2004, 2004/2005 en 2005/2006

Samenstelling: drs. E.E.M. de Greef, drs. R. Stoutjesdijk en drs. V. Selanno
Met dank aan: dr. C.M. van Rijswijk
Datum: december 2006

Inhoud

1 Inleiding	1
1.1 De indicatiestelling in het speciaal onderwijs	1
1.2 De beredeneerde afwijking	2
1.3 Beoogd en niet-beoogd gebruik	3
1.4 Opzet van deze notitie	5
2 Cluster 2: de belangrijkste bevindingen	6
2.1 Het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 2	6
2.2 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden	8
2.3 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij slechthorende leerlingen	9
2.4 Het (niet-)beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking	11
2.5 Conclusie	11
3 Cluster 3: de belangrijkste bevindingen	13
3.1 Het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 3	13
3.2 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij zeer moeilijk lerende kinderen met een IQ tussen de 60-70	15
3.3 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij langdurig zieke kinderen	20
3.4 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij lichamenlijk gehandicapte kinderen	23
3.5 Het (niet-)beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking	26
3.6 Evaluatie van aanpassingen in de regelgeving wat betreft de beredeneerde afwijking	27
3.7 Conclusie	27
4 Cluster 4: de belangrijkste bevindingen	29
4.1 Het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 4	29
4.2 Verschillen tussen de CvI's in het gebruik van de beredeneerde afwijking	30
4.3 Het (niet-)beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking	32
4.4 Conclusie	33
5 Conclusies	35
5.1 Conclusies	35
5.2 Aanbevelingen	35
Literatuur	37

1. Inleiding

In een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 28 augustus 2006 (kenmerk PO/ZO/06/31958) met als onderwerp 'Groei van het (voortgezet) speciaal onderwijs' wordt door de Minister van OCW op blz. 16 gesproken over de uitvoering van een tweetal onderzoeken door de LCTI. Eén naar het gebruik van de beredeneerde afwijking en één naar de Rugzak in het Speciaal basisonderwijs. Onderhavig rapport gaat in op het eerste onderwerp en beantwoordt de volgende vragen: moet de mogelijkheid van de beredeneerde afwijking overeind blijven en als dit het geval is: wanneer mag deze gebruikt worden. Deze vraag wordt gesteld, omdat het gebruik van de beredeneerde afwijking groter is dan verwacht.

1.1 De indicatiestelling in het speciaal onderwijs

De clusters in het speciaal onderwijs

In het speciaal onderwijs zijn vier clusters te onderscheiden:

Cluster 1 is voor kinderen met een visuele handicap. Voor dit cluster zijn aparte afspraken gemaakt over toelating en financiering en daarom geldt hier een ander traject bij de indicatiestelling dan voor cluster 2 tot en met 4.

Cluster 2 is voor kinderen die auditief en/of communicatief gehandicapt zijn. Dit cluster omvat vijf schoolsoorten: scholen voor dove kinderen, slechthorende kinderen, meervoudig gehandicapte dove of slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden.

Cluster 3 is voor kinderen met een verstandelijke of lichamelijke handicap (inclusief de chronisch zieken) en voor meervoudig gehandicapte kinderen. Dit cluster telt vier schoolsoorten: scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen, langdurig zieke kinderen met somatische problematiek, lichamenlijk gehandicapte kinderen en meervoudig gehandicapte kinderen cluster 3.

Cluster 4 is voor kinderen met ernstige problemen in het gedrag, ontwikkelingsproblemen en/of psychiatrische problemen. Er bestaat in dit cluster maar één schoolsoort.

Traject van indicatiestelling

De indicatiestelling voor het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs verloopt volgens een vast patroon:

1. De ouders of verzorgers melden de leerling aan bij een Commissie voor de Indiciestelling (CvI) van het cluster dat overeenkomt met de problematiek van de leerling. Mocht het niet duidelijk zijn bij welk cluster de leerling het best aangemeld kan worden, dan kunnen de ouders hulp krijgen van het Regionaal Expertisecentrum (REC) in hun regio.
2. Om de aanmelding in behandeling te kunnen nemen moet het dossier compleet zijn. Dit houdt in dat alle benodigde onderzoeken en informatie over de stoornis, de onderwijsbeperking en de geboden zorg aanwezig behoren te zijn.
3. De CvI besluit binnen acht weken of de leerling in aanmerking komt voor leerlinggebonden financiering of een plaats op het speciaal onderwijs. De besluitvorming kan, indien nodig, verlengd worden met acht weken.

Indicaties en herindicaties

Wanneer er voor het eerst een aanmelding wordt gedaan om in aanmerking te komen voor leerlinggebonden financiering is er sprake van een indicatie. Van een herindicatie is sprake wanneer de geldigheidsduur van de beschikking is verlopen en deze verlengd moet worden. De geldigheidsduur is afhankelijk van de schoolsoort waar een leerling een indicatie voor heeft gekregen.

Voor een beschrijving van de criteria die gelden voor de verschillende clusters en de daarbij behorende schoolsoorten kan het *Besluit leerlinggebonden financiering* van juni 2006 geraadpleegd worden.

1.2 De beredeneerde afwijking

Bij de beoordeling van dossiers van de leerlingen die aangemeld zijn om in aanmerking te komen voor leerlinggebonden financiering hebben de Commissies van Indicatiestelling (CvI's) bij hun besluitvorming de keuze uit vier alternatieven (Van Rijswijk e.a., 2002):

- a. alle criteria zijn van toepassing: toelaatbaar tot de gewenste schoolsoort;
- b. hoewel niet alle criteria van toepassing zijn is de leerling via de zogenoemde beredeneerde afwijking toch toelaatbaar;
- c. de CvI kan zich nog geen oordeel vormen: daarom wordt één van de scholen van het cluster om een zogenaamde observatieplaatsing gevraagd;
- d. de leerling is niet toelaatbaar.

Het alternatief onder punt b verwijst naar de beredeneerde afwijking (BA). In artikel 25 van het Besluit leerlinggebonden financiering van juni 2006 wordt specifiek toegelicht wat onder dit begrip wordt verstaan. Kader 1.1 bevat de tekst van dit artikel.

Kader 1.1 - Artikel 25 van het Besluit leerlinggebonden financiering
1. Een leerling bij wie een stoornis is vastgesteld die gepaard gaat met een structurele beperking in de onderwijsparticipatie die niet leidt tot toelaatbaarheid op grond van de artikelen 15 tot en met 23 is eveneens toelaatbaar (...) indien de ernst van de stoornis en de beperking in de onderwijsparticipatie vergelijkbaar zijn met die van de op grond van artikel 15 tot en met 23 toelaatbare leerlingen. De aard van de stoornis(sen) en de aard van de beperking in de onderwijsparticipatie zijn in dat geval bepalend voor de onderwijssoort waarvoor de leerling toelaatbaar is.
2. Een leerling bij wie een progressieve stoornis is vastgesteld die niet leidt tot toelaatbaarheid (...) is toelaatbaar (...) indien zich als gevolg van die stoornis een structurele beperking in de onderwijsparticipatie (...) zal voordoen binnen zes tot twaalf maanden (...). De progressieve stoornis is in dat geval bepalend voor de onderwijssoort waartoe de leerling toelaatbaar is.

De beredeneerde afwijking is als mogelijkheid in het leven geroepen om aan die leerlingen tegemoet te komen die handicaps en stoornissen hebben die zo zelden voorkomen dat zij niet te ondervangen zijn in de criteria. In het eerste lid van artikel 25 van het Besluit (zie kader 1.1) wordt aangegeven dat wanneer een leerling een stoornis heeft en daarmee gepaard gaande belemmeringen in de onderwijsparticipatie die niet volledig voldoen aan de criteria, de CvI via de beredeneerde afwijking toch kan besluiten dat de leerling toelaatbaar is. Dit kan alleen wanneer de stoornis en bijbehorende onderwijsbelemmeringen qua ernst van gelijke zwaarte zijn als die van kinderen die wel volledig voldoen aan de criteria. In dat geval moet de onderbouwing van het besluit laten zien van welke stoornis of handicap sprake is en waarom deze in ernst vergelijkbaar is. Dit geldt ook voor de beperking(en) in de onderwijsparticipatie.

In het tweede lid van artikel 25 wordt de tweede mogelijkheid voor een beredeneerde afwijking beschreven, namelijk wanneer er sprake is van een progressieve stoornis. Bij een gering aantal aangemelde leerlingen is sprake van een stoornis die in korte tijd ernstig verergert. Daarbij is het mogelijk dat de ernst van de problemen op het moment van aanmelding nog niet geheel aan de criteria voldoet, maar dat dit conform de (medische) prognose binnen zes tot twaalf maanden wel het geval zal zijn. Voor deze leerlingen is het van belang om zo snel mogelijk met speciale zorg te starten. Ook deze leerlingen kunnen op basis van het beginsel van de beredeneerde afwijking toelaatbaar worden verklaard.

Tabel 1.1 laat de verdeling van de oordelen van de CvI's zien over het schooljaar 2005/2006. De peildatum van deze rapportage is 1 oktober 2006: alle¹ digitale protocollen uit het schooljaar 2005/2006 die op 1 oktober 2006 aan de LCTI zijn overgedragen worden in de tabellen van deze rapportage opgenomen.

Tabel 1.1 - Verdeling van de oordelen van de CvI's in 2005/2006 over de vier alternatieven		
Oordeel	Aantal	Percentage
Toelaatbaar	19.434	80 %
Toelaatbaar via beredeneerde afwijking	4.043	17 %
Observatieplaatsing	39	0 %
Niet toelaatbaar	853	3 %
Totaal	24.369	100 %

Uit bovenstaande tabel blijkt dat in 17 % van de oordelen gebruik wordt gemaakt van de beredeneerde afwijking. Dit percentage is ongeveer gelijk aan de percentages beredeneerde afwijkingen in de voorgaande schooljaren zoals in onderstaande tabel weergegeven wordt (in 2003/2004 over alle aanmeldingen gemiddeld 19 % en in 2004/2005 18 %).

Tabel 1.2 - Gebruik van de beredeneerde afwijking uitgesplitst per cluster en per schooljaar			
Cluster	2003/2004	2004/2005	2005/2006
cluster 2	32 %	35 %	19 %
cluster 3	10 %	11 %	13 %
cluster 4	23 %	17 %	18 %
Gemiddeld	19 %	18 %	17 %

In tabel 1.2 is te lezen dat het gebruik van de beredeneerde afwijking voor cluster 2 sterk gedaald is van 32 % naar 19 %. Binnen cluster 3 is het gebruik licht gestegen: van 10 % naar 13 % en voor cluster 4 is het gebruik gedaald van 23 % naar 18 %. Nadere analyses van het gebruik van de beredeneerde afwijking binnen de afzonderlijke clusters vindt men in de corresponderende hoofdstukken.

1.3 Beoogd en niet-beoogd gebruik

Wanneer de CvI de beredeneerde afwijking gebruikt zoals hij beschreven staat in het Besluit leerlinggebonden financiering en deze beargumenteert in de toelichting die daarop volgt, is er sprake

¹ Voor cluster 4 blijven de herindicaties buiten beschouwing (zie hoofdstuk 4)

van beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking. In kader 1.2 wordt hier een voorbeeld van geschetst (Van der Zwan, 2004).

Kader 1.2 - Voorbeeld van beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking

Bert is een jongen met een opeenstapeling van problemen die elk op zich niet tot een SO-indicatie leiden, maar waarvan het gecombineerd effect toch dusdanig ernstig is dat hij het binnen het (speciaal) basisonderwijs, ook met gerichte ondersteuning, niet redt. Het gaat om een combinatie van beperkte cognitieve mogelijkheden (WISC-R 77), fors achterblijvende lees- en rekenprestaties (beide conform het laagste deciel van de leeftijdsgroep), recidiverende CARA-achtige problemen, regelmatige conflicten met leeftijdgenootjes en motorische problemen op basis van een cerebrale parese. De laatste problemen zijn niet dusdanig ernstig dat zij, wanneer zij de enige problemen zouden zijn, plaatsing op een school voor lichamelijk gehandicapte kinderen noodzakelijk maken. Het gecombineerde effect van alle genoemde factoren leidt echter wel tot een LG-indicatie.

In de aanloopfase van de leerlinggebonden financiering en de daarbij behorende indicatiestelling bleek dat de CvI's niet altijd van de beredeneerde afwijking gebruik maakten zoals deze bedoeld was. Vaak betrof het leerlingen die toegelaten werden terwijl ze beter op hun plaats zouden zijn in een observatieplaatsing of leerlingen over wie onvoldoende diagnostische informatie beschikbaar was om een oordeel over te geven (door de LCTI in terugkoppelingen naar CvI's beschreven als 'ontbrekende gegevens'). Kader 1.3 geeft van beide categorieën een voorbeeld (Van der Zwan, 2004).

Kader 1.3 - Voorbeelden van niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking

Beredeneerde afwijking als onterecht alternatief voor observatieplaatsing

Coby bezoekt na de MLK-school een school voor praktijkonderwijs. Daar presteert ze veel minder dan bij toelating (mede op grond van haar IQ van 74) werd verwacht. Haar zwakke prestaties gaan gepaard met hardnekkige gedragsproblemen. Deze manifesteren zich alleen op school. Coby is aangemeld bij de CvI van cluster vier. Deze wil haar toelaten om te bezien in hoeverre zij binnen de structuur van een ZMOK-school beter functioneert dan binnen het praktijkonderwijs.

Beredeneerde afwijking als onterechte oplossing bij onvoldoende diagnostische informatie

David is aangemeld bij de CvI van cluster drie. Deze is, op grond van de rapportage van het medisch kleuterdagverblijf, van mening dat hij in aanmerking komt voor ZMLK-onderwijs. Er is echter geen (recent) verslag van intelligentieonderzoek. De CvI besluit David toch toelaatbaar te verklaren. Dit op grond van de verwachting dat David bij intelligentieonderzoek op ZMLK-niveau zal scoren.

De hierboven besproken voorbeelden van niet-beoogd gebruik bestrijken overigens niet alle vormen van gebruik van de beredeneerde afwijking. De LCTI hanteert nog een aantal restcategorieën:

- de toelating van leerlingen op grond van onduidelijke argumentatie van de CvI;
- de toelating van leerlingen op grond van een redenering waarbij de officiële criteria ter discussie worden gesteld;
- de toelating van leerlingen op grond van een redenering die niet in één van de eerder genoemde categorieën kan worden ondergebracht.

1.4 Opzet van deze notitie

In de volgende drie hoofdstukken wordt het gebruik van de berekeneerde afwijking per cluster onderzocht waarbij aandacht wordt besteed aan de verschillen tussen de CvI's, het gebruik van de berekeneerde afwijking per schoolsoort en per criteriumsoort en het beoogd en niet-beoogd gebruik van de berekeneerde afwijking. Aan het eind van elk hoofdstuk wordt een tussentijdse conclusie getrokken. In het laatste hoofdstuk worden de conclusies weergegeven en aanbevelingen beschreven.

2. Cluster 2: de belangrijkste bevindingen

2.1 Het gebruik van de bereedeneerde afwijking in cluster 2

Tabel 2.1 laat het gebruik van de bereedeneerde afwijking in cluster 2 zien, uitgesplitst in schooljaren.

Tabel 2.1 - Gebruik van de bereedeneerde afwijking per schoolsoort uitgesplitst per schooljaar									
Schoolsoort ²	2003/2004 N ³ = 4.816			2004/2005 N = 6.315			2005/2006 N = 3.831		
	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%
DOV	2	423	1 %	4	276	1 %	1	248	-
DOV/MG	17	31	55 %	22	55	40 %	25	81	31 %
SH	628	1.198	52 %	814	1.522	53 %	130	963	14 %
SH/MG	13	35	37 %	14	45	31 %	4	23	17 %
ESM	881	3.129	28 %	1332	4.417	30 %	587	2.516	23 %
Gemiddeld	32 %			35 %			19 %		

Tabel 2.1 laat zien dat bij aanmeldingen voor DOV zelden gebruik wordt gemaakt van de bereedeneerde afwijking. Bij DOV/MG is een grote daling zichtbaar. Opgemerkt dient te worden dat het bij DOV/MG slechts om een klein aantal bereedeneerde afwijkingen gaat: 64 aanmeldingen in drie jaar. Een verklaring voor de afname van het BA-gebruik bij DOV/MG kan gezocht worden in het toelatingsbeleid van twee observatiecentra met een DOV/MG status. Deze centra hebben specifieke kennis op het gebied van gehoor- en spraakstoornissen, waardoor niet alleen DOV/MG-leerlingen maar ook ESM leerlingen tot de doelgroep behoren (Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling, 2006). Aan de toelating van ESM-leerlingen is extra aandacht geschonken bij de betreffende CvI's en klinieken, wat de daling in het BA-gebruik zou kunnen verklaren.

Uit de tabel blijkt dat ook het BA-gebruik bij SH/MG flink is afgenomen: van 31 % in 2004/2005 naar 17 % in 2005/2006. Een duidelijke verklaring is hier niet voor te vinden. Ook hier dient opgemerkt te worden dat het gaat om een klein aantal aanmeldingen (31 aanmeldingen in drie schooljaren).

² DOV = onderwijs aan dove kinderen
 DOV/MG = onderwijs aan meervoudig gehandicapte dove kinderen
 SH = onderwijs aan slechthorende kinderen
 SH/MG = onderwijs aan meervoudig gehandicapte slechthorende kinderen
 ESM = onderwijs aan kinderen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden

³ N = het totaal aantal aanmeldingen van alle schoolsoorten tezamen in het betreffende schooljaar.

In tabel 2.1 is tevens duidelijk te zien dat er in het afgelopen schooljaar een sterke daling (40 %) heeft plaatsgevonden in het percentage leerlingen dat met een berekeneerde afwijking tot het SH-onderwijs wordt toegelaten. De afname van het percentage berekeneerde afwijkingen lijkt het gevolg van de aangepaste indicatiecriteria voor VSO-ESM-leerlingen. Sinds april 2005 is het mogelijk een positieve indicatie af te geven voor ESM-leerlingen die naar het voortgezet speciaal onderwijs willen. Het is niet mogelijk voor deze leerlingen om aan het criterium gehoorverlies te voldoen. Daarom werden zij via de berekeneerde afwijking toch tot VSO-SH toegelaten. In 2005 zijn de criteria dusdanig aangepast dat de leerlingen van 12 jaar en ouder, mits zij aan de criteria van ESM voldoen, toelaatbaar zijn tot VSO-SH-scholen. Het gebruik van de berekeneerde afwijking is dus, ten aanzien van dit aspect, bij deze leerlingen niet meer nodig. Ondanks deze wijziging blijkt echter dat het BA-gebruik bij de doelgroep VSO-ESM nog steeds relatief hoog is (16 %).

Ook het percentage berekeneerde afwijkingen voor het ESM-onderwijs is gedaald, te weten met 7 %, als het gevolg van de wijziging van de criteria. Zo zijn bij ESM de criteria voor jongere kinderen (tot en met 7 jaar) inmiddels gelijk aan die voor oudere kinderen (vanaf 8 jaar).

Tabel 2.2 geeft voor de afzonderlijke CvI's in cluster 2 het gemiddelde percentage berekeneerde afwijkingen per schooljaar weer.

Tabel 2.2 - Percentage berekeneerde afwijkingen per CvI							
	2003/2004 N ⁴ = 4.816		2004/2005 N = 6.315		2005/2006 N = 3.831		
CvI⁵	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	gemiddeld
A	541	35 %	668	42 %	153	21 %	35 %
B	384	46 %	528	35 %	95	10 %	31 %
C	200	27 %	309	34 %	137	22 %	29 %
D	407	25 %	675	30 %	359	24 %	27 %
E	9	17 %	5	8 %	-	-	9 %
Gemiddeld	32 %		35 %		20 %		30 %

Hoewel het gemiddelde percentage berekeneerde afwijkingen van de afzonderlijke CvI's hoog ligt, is bij alle CvI's wel een sterke daling te zien in het gebruik in 2005/2006 ten opzichte van 2004/2005. CvI B is de grootste daler, deze CvI heeft in het schooljaar 2005/2006 een BA-gebruik van 10 %.

⁴ N = aantal dossiers dat in dat betreffende schooljaar beoordeeld is door de CvI.

⁵ De CvI-nummers zijn vervangen door een letter waarbij de CvI met gemiddeld het hoogste percentage berekeneerde afwijkingen over de drie schooljaren de letter A heeft gekregen; de CvI met het op één na hoogste percentage berekeneerde afwijking de letter B etc.

Tabel 2.3 laat het percentage beredeneerde afwijkingen zien onderverdeeld in leeftijdscategorie per schooljaar.

Periode	3-6 jarigen N = 5.612			7-10 jarigen N = 5.056			11-14 jarigen N = 3.261			> 14 jaar N = 844		
	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%
2003/2004	500	1804	28 %	396	1581	25 %	589	1211	49 %	47	139	34 %
2004/2005	752	2289	33 %	591	2340	25 %	702	1363	52 %	133	266	50 %
2005/2006	349	1519	23 %	218	1135	19 %	129	687	19 %	49	439	11 %
Gemiddeld	29 %			24 %			44 %			27 %		

Opvallend is het hoge BA-gebruik in de leeftijdscategorie 11-14 jaar. Door de aanpassing in de criteria is in het jaar 2005/2006 het BA-gebruik in deze groep ruim gehalveerd. Ook in de categorie 14 jaar en ouder is de wijziging zichtbaar: ook daar is een opmerkelijke daling in BA-gebruik te zien.

2.2 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij leerlingen met ernstige spraak-/taalmoeilijkheden

In deze en de volgende paragraaf worden de resultaten van de afzonderlijke CvI's weergegeven voor de schoolsoorten ESM en SH. DOV, DOV/MG en SH/MG zijn in deze paragraaf niet meegenomen, aangezien het slechts een klein aantal meldingen betreft.

In de toelichting bij tabel 2.1 is beschreven dat het percentage BA-gebruik de afgelopen schooljaren gedaald is. Tabel 2.4 gaat meer specifiek in op de samenstelling van deze percentages door de gegevens voor de afzonderlijke CvI's weer te geven. In totaal hebben 2.800 ESM-leerlingen middels een beredeneerde afwijking een beschikking gekregen sinds de invoering van de Regeling leerlinggebonden financiering.

CvI	2003/2004 N ⁶ = 3.129		2004/2005 N = 4.417		2005/2006 N = 2.516		gemiddeld
	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	
A	327	35 %	412	36 %	123	25 %	33 %
B	196	42 %	295	30 %	72	12 %	28 %
C	122	26 %	233	35 %	110	28 %	30 %
D	228	19 %	387	25 %	279	29 %	24 %
E	8	16 %	5	9 %	3	4 %	9 %
Gemiddeld	28 %		30 %		23 %		28 %

⁶ N = het aantal ESM-leerlingen dat in het betreffende schooljaar is beoordeeld door een CvI.

Ook in deze tabel is te zien dat er een daling in het gebruik van de beredeneerde afwijking heeft plaatsgevonden over de drie schooljaren. CvI B laat de grootste daling zien: van 42 % in het schooljaar 2003/2004 naar 12 % in het schooljaar 2005/2006. Opvallend is dat CvI D, in tegenstelling tot de overige CvI's, een stijging laat zien van 19 % naar 29 %.

Tabel 2.5 laat voor de schoolsoort ESM zien wat het percentage beredeneerde afwijkingen is per criterium. Het percentage per schooljaar kan meer dan 100 % zijn, omdat soms bij een dossier met een beredeneerde afwijking aan meer dan één criterium niet voldaan wordt.

Tabel 2.5 - Criteria waar <i>niet</i> aan wordt voldaan per schooljaar (ESM) N⁷ = 2.800				
Criterium	2003/2004 N =881	2004/2005 N =1.332	2005/2006 N =587	gemiddeld
Spraak-/taalstoornis	74 %	95 %	94 %	88 %
Onderwijsbeperking	10 %	7 %	3 %	7 %
Zorg	4 %	3 %	7 %	5 %

Het is duidelijk uit de tabel op te maken dat er voornamelijk beredeneerd afgeweken wordt op het criterium spraak-/taalstoornis (met een percentage van 88 %) en veel minder op de criteria voor de onderwijsbeperking (7 %) en de ontoereikendheid van de zorgstructuur van het regulier onderwijs⁸ (5 %). Een mogelijke reden hiervoor zou kunnen zijn dat spraak-/taalstoornis een complex criterium is waarbij de leerling aan meerdere voorwaarden moet voldoen (voor de beschrijving van dit criterium wordt verwezen naar het *Besluit leerlinggebonden financiering van juni 2006*). De kans dat een leerling hier niet aan één van de voorwaarden kan voldoen is daardoor groter.

Bij 5 % van de dossiers wordt niet voldaan aan het criterium ontoereikende zorg. Bij bijna de helft van deze dossiers wordt niet voldaan aan het criterium 'ontoereikende zorg', maar is er wel sprake van een spraak-/taalstoornis en onderwijsbeperking. Beredeneerd afwijken op ontoereikende zorg is volgens de criteria niet toegestaan.

2.3 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij slechthorende leerlingen

Uit tabel 2.1 kwam al naar voren dat het percentage beredeneerde afwijkingen voor de schoolsoort SH in 2005/2006 in vergelijking met voorgaande schooljaren sterk gedaald is. Onderstaande tabel geeft deze daling weer voor de afzonderlijke CvI's.

⁷ N = het aantal ESM-dossiers waarbij de afgelopen drie schooljaren een positieve beschikking via de beredeneerde afwijking is afgegeven.

⁸ Ten behoeve van de leesbaarheid wordt de ontoereikendheid van de zorgstructuur van het regulier onderwijs verder aangeduid met zorg.

	2003/2004 N = 1.198		2004/2005 N = 1.522		2005/2006 N = 963		
CvI	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	gemiddeld
A	206	57 %	238	62 %	23	16 %	53 %
B	172	64 %	215	56 %	14	5 %	44 %
C	73	35 %	73	41 %	18	15 %	32 %
D	177	50 %	286	50 %	75	17 %	39 %
E	-	-	-	-	-	-	-
Gemiddeld	52 %		53 %		14 %		50 %

De gemiddelden van de CvI's die in deze tabel worden weergegeven zijn hoog, maar wanneer gekeken wordt naar het schooljaar 2005/2006 is te zien dat de meeste CvI's tot een laag percentage BA-gebruik zijn gekomen. In vergelijking met voorgaande schooljaren wordt duidelijk, dat alle CvI's als gevolg van de wijziging in de criteria een sterke daling laten zien in het gebruik van de bereedeneerde afwijking voor de schoolsoort SH. Tabel 2.7 geeft de percentages van de bereedeneerde afwijkingen weer per criterium en uitgesplitst per schooljaar.

Criterium SH	2003/2004 N = 628	2004/2005 N = 814	2005/2006 N = 130	gemiddeld
Stoornis	87 %	91 %	84 %	89 %
Onderwijsbeperking	13 %	10 %	8 %	11 %
Zorg	2 %	3 %	13 %	3 %

In de tabel is te zien dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden in de percentages van de criteria waarop een bereedeneerde afwijking wordt gegeven. In vergelijking met voorgaande schooljaren wordt in 2005/2006 vaker niet voldaan aan zorg en minder vaak aan de overige criteria. Een reden hiervoor zou de wijziging in de criteria kunnen zijn, waardoor leerlingen ouder dan 12 jaar die voldoen aan de criteria voor ESM, sinds het schooljaar 2005/2006 kunnen worden toegelaten tot het VSO-SH-onderwijs zonder dat er gebruik moet worden gemaakt van de bereedeneerde afwijking. Een andere reden voor de verschuiving in percentages zou kunnen zijn dat het schooljaar 2005/2006 ongeveer eenderde van de aanmeldingen ten opzichte van 2003/2004 en 2004/2005 bevat. De oorzaken hiervan zijn, dat een CvI achter liep met het overdragen van de dossiers waardoor er een beperkt aantal dossiers overgedragen is op 1 oktober 2006, en dat er in 2005/2006 aanzienlijk minder herindicaties waren. De genoemde redenen voor de verschuiving vragen om voorzichtigheid bij de interpretatie van deze gegevens. Wel is het een opmerkelijk feit dat er bereedeneerd afgeweken wordt, omdat er niet aan ontoreikende zorg wordt voldaan, aangezien dit volgens de criteria niet toegestaan is. Echter, wanneer niet aan het criterium ontoreikende zorg wordt voldaan, wordt tevens aan een van de andere criteria niet voldaan: in de helft van deze dossiers is bijvoorbeeld geen sprake van ontoreikende reguliere zorg en evenmin van een onderwijsbeperking.

⁹ N = het aantal SH-dossiers waarbij de afgelopen drie schooljaren een positieve beschikking via de bereedeneerde afwijking is afgegeven.

2.4 Het (niet-)beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking

Zoals beschreven in de inleiding maakt de LCTI onderscheid in beoogd en niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking bij het toezicht op de oordeelsvorming van de CvI's. In tabel 2.8 wordt het percentage beoogd en niet-beoogd gebruik weergegeven over de categorieën die hiervoor gebruikt worden.

Categorie	Aantal	Percentage
Gelijke zwaarte (beoogd gebruik)	19	47 %
Progressieve stoornis (beoogd gebruik)	-	-
Observatieplaatsing	-	-
Onvoldoende diagnostische informatie	6	15 %
Voldoet wel aan alle criteria	4	10 %
Onduidelijke redenering	1	3 %
Criteria ter discussie	6	15 %
Niet indeelbaar	4	10 %
Voldoet aan geen van de criteria	-	-
Totaal	40	100 %

Uit de tabel is op te maken dat binnen cluster 2 een meerderheid van de beredeneerde afwijkingen (53 %) beschouwd kan worden als niet-beoogd gebruik. Hiervan wordt 15 % veroorzaakt door het ter discussie stellen van de criteria en 15 % door onvoldoende diagnostische informatie. Wat het laatste betreft is de LCTI is van mening, dat de CvI geen beslissing had mogen nemen op basis van de beschikbare informatie, maar aanvullende informatie had moeten opvragen. Voor de schoolsoort DOV is dit niet aan de orde, want daar is in alle dossiers sprake van beoogd gebruik. Daarentegen hebben de schoolsoorten SH en ESM wel een bovengemiddeld percentage niet-beoogd gebruik van resp. 63 % en 55 %.

2.5 Conclusie

In cluster 2 is een duidelijke daling van het gebruik van de beredeneerde afwijking zichtbaar. De wijziging van de criteria voor ESM-leerlingen die naar het voortgezet speciaal onderwijs gaan voor slechthorende leerlingen, is grotendeels de verklaring van deze daling. In tabel 2.1 is te zien dat het BA-gebruik van SH sterk gedaald is: maar liefst 40 %.

Wanneer naar de afzonderlijke schoolsoorten gekeken wordt, valt op dat bij DOV nauwelijks gebruik gemaakt wordt van de beredeneerde afwijking. DOV/MG heeft een relatief hoog percentage BA-gebruik, maar hier heeft in de afgelopen schooljaren een grote daling plaatsgevonden (van 55 % naar 31 %). Bij SH/MG halveert het percentage beredeneerde afwijkingen. Tevens is bij ESM een daling zichtbaar (7 %). Het BA-gebruik van SH ligt in 2005/2006 op 13 %.

¹⁰ In de onderzoekersdatabase zijn 40 dossiers met een beredeneerde afwijking cluster 2 beoordeeld.

Opvallend is dat de CvI's beredeneerd afwijken op het criterium ontoereikende zorg. Temeer omdat het wettelijk niet toegestaan is om op dit criterium beredeneerd af te wijken. In 15 % van de dossiers wordt dit veroorzaakt door onvoldoende diagnostische informatie. De LCTI is van mening dat de CvI in die gevallen geen beslissing had mogen nemen op basis van de beschikbare informatie. Eveneens wordt in 15 % van de dossiers de criteria ter discussie gesteld. Wanneer de 40 in de LCTI onderzoekersdatabase aanwezige dossiers met een beredeneerde afwijking representatief zouden zijn voor het totaal, zou het percentage niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking ten minste met 30 % kunnen afnemen.

3. Cluster 3: de belangrijkste bevindingen

Het totaal aantal beredeneerde afwijkingen in cluster 3 wordt in hoge mate beïnvloed door het aantal ZMLK IQ < 60 dossiers: over de afgelopen drie schooljaren waren dit 17.151 dossiers, die goed waren voor 59 % van het totale aantal aanmeldingen bij de CvI's van cluster 3. In de analyses van cluster 3 zijn de schoolsoorten ZMLK IQ < 60 (zeer moeilijk lerende kinderen) en MG3 (meervoudig gehandicapten) niet meegenomen, omdat voor deze schoolsoorten weinig beredeneerd afgeweken wordt (in 2005/2006 resp. 2 % en 6 %, zie tabel 3.1).

3.1 Het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 3

In tabel 1.2 is al aangegeven dat het percentage beredeneerde afwijkingen in cluster 3 de afgelopen drie jaar licht gestegen is van 10 % naar 13 %. In onderstaande tabel wordt dit percentage nader gespecificeerd door per schoolsoort het percentage beredeneerde afwijkingen aan te geven over een periode van drie jaar. In totaal betrof het aantal beredeneerde afwijkingen in cluster 3 over de drie schooljaren 3.933 dossiers. Het totaal aantal digitaal overgedragen dossiers bedroeg in deze periode 35.262. In het schooljaar 2005/2006 maakten de CvI's bij 41% van de dossiers ZMLK (zeer moeilijk lerende kinderen) IQ 60-70 gebruik van de beredeneerde afwijking, bij LZK (langdurig zieke kinderen) was dit 20 % en bij LG (lichamelijk gehandicapten) 14 %.

schoolsoort	2003/2004 N = 12.063 ¹¹		2004/2005 N = 14.919		2005/2006 N = 8.280	
	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%
ZMLK < 60	71	1 %	51	1 %	49	2 %
ZMLK 60-70	432	41 %	884	55 %	495	41 %
LZK	152	12 %	230	15 %	270	20 %
LG	433	16 %	372	16 %	201	14 %
MG3	80	6 %	120	8 %	75	6 %
Gemiddeld	10 %		11 %		13 %	

In de tabel is te zien dat het percentage beredeneerde afwijkingen bij de schoolsoort LG licht gedaald is, maar ten opzichte van voorgaande jaren is er vooral verandering zichtbaar bij de andere schoolsoorten: in het schooljaar 2003/2004 was het percentage beredeneerde afwijkingen bij ZMLK 60-70 gestegen van 41 % naar 55 % als gevolg van het aangescherpte criterium beperking in de onderwijsparticipatie¹² en de invloed van de herindicaties. Afgelopen schooljaar is het percentage beredeneerde afwijkingen echter gedaald en weer op hetzelfde niveau als in het schooljaar 2003/2004 (41 %). Dit is een hoog percentage vergeleken met de andere schoolsoorten binnen cluster 3. De percentages bij LZK zijn gestegen van 12 % naar 20 %.

Om te onderzoeken wat het percentage gebruik van de beredeneerde afwijking van de afzonderlijke CvI's is, worden in tabel 3.2 de oordelen van de CvI's weergegeven over de drie schooljaren.

¹¹ N= het aantal dossiers in het betreffende schooljaar.

¹² De criteria voor leerachterstand zijn aangescherpt, waardoor er geen overlap meer is tussen de didactische vaardigheden van leerlingen die ZMLK-onderwijs volgen en leerlingen in het praktijkonderwijs.

CvI	2003/2004 N = 12.063		2004/2005 N = 14.919		2005/2006 N = 8.280		gemiddeld percentage
	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	
A	168	31 %	135	20 %	72	23 %	24 %
B	39	12 %	80	22 %	57	22 %	19 %
C	46	13 %	94	17 %	33	18 %	16 %
D	36	11 %	92	12 %	123	24 %	16 %
E	69	9 %	246	17 %	110	17 %	15 %
F	66	6 %	237	16 %	213	21 %	14 %
G	30	6 %	71	16 %	37	23 %	13 %
H	22	6 %	59	13 %	30	15 %	11 %
I	34	11 %	35	12 %	12	10 %	11 %
J	3	6 %	13	10 %	17	15 %	11 %
K	85	13 %	27	5 %	41	11 %	10 %
L	138	15 %	118	8 %	60	6 %	9 %
M	63	8 %	37	8 %	52	12 %	9 %
N	71	10 %	90	10 %	35	7 %	9 %
O	149	8 %	196	7 %	108	11 %	8 %
P	51	7 %	38	7 %	29	6 %	7 %
Q	32	5 %	52	9 %	31	7 %	7 %
R	25	6 %	24	7 %	14	5 %	6 %
S	41	7 %	31	5 %	16	4 %	5 %
Gemiddeld	10 %		11 %		13 %		11 %

In tabel 3.2 is te zien dat de meeste CvI's een percentage beredeneerde afwijking hebben in de range 5-15 %. Drie CvI's steken hier boven uit: CvI C, B en A (de laatste maakt in 24 % van de dossiers gebruik van een beredeneerde afwijking). Tabel 3.3 laat het percentage beredeneerde afwijkingen zien onderverdeeld in leeftijdscategorieën per schooljaar. Het totaal aantal dossiers bedraagt 14.596 dossiers.

Periode	3-6 jarigen N = 3.743			7-10 jarigen N = 5.096			11-14 jarigen N = 3.915			> 14 jaar N = 1.793		
	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%
2003/2004	236	1.395	17 %	422	2.003	21 %	295	1.359	22 %	61	309	20 %
2004/2005	286	1.300	22 %	530	1.838	29 %	438	1.586	28 %	229	758	30 %
2005/2006	242	1.048	23 %	257	1.255	21 %	251	970	26 %	215	726	30 %
Gemiddeld	20 %			24 %			25 %			28 %		

Tussen de leeftijdscategorieën bestaat weinig verschil in gemiddelde percentages. Ze variëren in de range 20 % tot en met 28 %, waarbij het hoogste percentage geldt voor de leerlingen boven de 14 jaar.

In de volgende paragrafen wordt per schoolsoort aangegeven welke CvI's de hoogste percentages beredeneerde afwijkingen hebben. Deze worden onderverdeeld in twee groepen: de zogenaamde topscoorders en de overige CvI's. De topscoorders vormen het kwintiel¹³ met de hoogste percentages beredeneerde afwijkingen.

3.2 Het gebruik van de beredeneerde afwijking bij zeer moeilijk lerende kinderen met een IQ tussen de 60-70

In onderstaande tabel wordt voor de categorie ZMLK IQ 60-70 per schooljaar het percentage beredeneerde afwijkingen aangegeven per afzonderlijke CvI. De topscoorders zijn gearceerd.

Tabel 3.4 - Percentage BA per CvI verdeeld over drie schooljaren (ZMLK 60-70)							
	2003/2004 N = 432		2004/2005 N = 884		2005/2006 N = 495		
CvI	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	gemiddeld
A	34	57 %	59	78 %	26	63 %	67 %
B	18	46 %	41	67 %	18	43 %	54 %
C	24	49 %	54	47 %	15	38 %	46 %
D	28	48 %	58	48 %	79	63 %	54 %
E	53	72 %	199	78 %	64	57 %	71 %
F	32	37 %	109	73 %	88	61 %	60 %
G	18	35 %	31	62 %	16	53 %	49 %
H	17	39 %	39	65 %	12	46 %	52 %
I	14	38 %	16	55 %	8	47 %	46 %
J	2	25 %	11	38 %	7	32	34 %
K	45	50 %	19	34 %	22	32 %	40 %
L	38	53 %	63	48 %	37	28 %	41 %
M	9	22 %	14	22 %	13	22 %	22 %
N	12	27 %	32	44 %	8	15 %	30 %
O	36	38 %	73	56 %	37	35 %	44 %
P	17	27 %	20	37 %	14	25 %	29 %
Q	9	15 %	20	33 %	12	30 %	26 %
R	15	52 %	10	27 %	8	23 %	33 %
S	11	26 %	16	33 %	11	20 %	26 %
Gemiddeld	41 %		55 %		41 %		47 %

¹³ Met een kwintiel wordt bedoeld: elk van de vijf gelijke delen van een naar grootte gerangschikte reeks.

Uit analyse van de gegevens blijkt dat bij de meeste CvI's het percentage beredeneerde afwijkingen in 2005/2006 in vergelijking met voorgaande jaren gedaald is (met uitzondering van CvI D). Het gebruik van de beredeneerde afwijking binnen de categorie ZMLK IQ 60-70 is bijzonder hoog (47 %), ondanks de aanpassing van de criteria. De topscoorders van de categorie ZMLK IQ 60-70 zijn de vier CvI's met het hoogste percentage BA-gebruik: A, D, E en F. Deze vier topscoorders waren in het schooljaar 2005/2006 verantwoordelijk voor meer dan de helft (52 %) van het aantal beredeneerde afwijkingen bij negentien CvI's.

Wanneer een CvI gebruik maakt van een beredeneerde afwijking wordt aan één of meerdere indicatiecriteria niet voldaan. Om een beeld te krijgen welke criteria het betreft, wordt in onderstaande tabel per criterium het percentage beredeneerde afwijkingen gegeven, uitgesplitst over de drie schooljaren. Het totale percentage kan boven de 100 % uitkomen, omdat het mogelijk is om per dossier op meerdere criteria een beredeneerde afwijking af te geven.

Tabel 3.5 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt per schooljaar (ZMLK 60-70) N¹⁴ = 1.811				
Criterium	2003/2004 N = 432	2004/2005 N = 884	2005/2006 N = 495	gemiddeld
Stoornis	11 %	15 %	20 %	16 %
Bijkomende stoornis	77 %	74 %	30 %	63 %
Sociale redzaamheid	15 %	19 %	19 %	18 %
Onderwijsbeperking	14 %	24 %	47 %	28 %
Zorg	3 %	4 %	3 %	4 %

In de tabel is duidelijk te zien dat de aanpassing van het criterium bijkomende stoornis¹⁵ effect heeft gehad. In het schooljaar 2005/2006 is het percentage beredeneerde afwijkingen op dit criterium gedaald van 74 % naar 30 %. Daarentegen is het percentage beredeneerde afwijkingen voor het criterium onderwijsbeperking gestegen van 24 % naar 47 %. Van de dossiers die een beredeneerde afwijking krijgen, voldoet 4 % niet aan het criterium ontoereikende zorg. Van deze 4 % wordt in één op de drie dossiers *alleen* op het criterium ontoereikende zorg beredeneerd afgeweken¹⁶.

¹⁴ N = het aantal ZMLK IQ 60-70 dossiers waarbij de afgelopen drie schooljaren een positieve beschikking via de beredeneerde afwijking is afgegeven

¹⁵ De aanpassing van het criterium bijkomende stoornis houdt in, dat er geen bijkomende stoornis meer aangetoond hoeft te worden voor leerlingen van 8 jaar en ouder.

¹⁶ Zoals eerder gesteld in deze notitie is dit wettelijk niet toegestaan.

Tabel 3.6 laat voor de afzonderlijke CvI's de percentages per criterium zien waarop zij beredeneerd afwijken.

Tabel 3.6 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt bij BA per CvI over drie schooljaren (ZMLK 60-70)						
CvI	N	Stoornis	Bijkomende stoornis	Sociale redzaamheid	Onderwijsbeperking	Ontoereikende zorg
A	119	18 %	71 %	27 %	33 %	3 %
B	77	18 %	49 %	4 %	27 %	3 %
C	93	5 %	63 %	10 %	33 %	5 %
D	165	18 %	47 %	38 %	18 %	1 %
E	316	16 %	73 %	4 %	27 %	1 %
F	229	12 %	56 %	38 %	38 %	4 %
G	65	28 %	52 %	9 %	20 %	3 %
H	68	13 %	66 %	6 %	16 %	3 %
I	38	11 %	66 %	18 %	32 %	8 %
J	20	-	40 %	60 %	10 %	5 %
K	86	14 %	67 %	7 %	13 %	7 %
L	138	11 %	65 %	25 %	26 %	7 %
M	36	19 %	53 %	6 %	31 %	-
N	52	8 %	71 %	4 %	39 %	-
O	146	21 %	72 %	6 %	23 %	2 %
P	51	28 %	61 %	24 %	57 %	22 %
Q	41	24 %	46 %	10 %	42 %	10 %
R	33	15 %	55 %	46 %	24 %	3 %
S	38	21 %	66 %	18 %	13 %	5 %
Gemiddeld		16 %	63 %	18 %	28 %	4 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders.

De tabel maakt duidelijk dat er tussen de CvI's een grote verscheidenheid bestaat in de percentages BA-gebruik per criterium waar niet aan voldaan wordt. CvI P wijkt in vergelijking met de overige CvI's vaker beredeneerd af op het criterium onderwijsbeperking (57 %) en relatief vaak op het criterium zorg (22 %). De topscoorders wijken qua percentages niet zoveel af van de overige CvI's, hoewel CvI D en F relatief hoog scoren op het criterium sociale redzaamheid (beide 38 %).

Tabel 3.7 laat het percentage BA-gebruik per leeftijdscategorie per schooljaar zien voor de categorie ZMLK 60-70.

Periode	3-6 jarigen			7-10 jarigen			11-14 jarigen			> 14 jaar		
	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%
2003/2004	103	265	39 %	146	392	37 %	144	308	47 %	38	79	48 %
2004/2005	148	291	51 %	286	571	50 %	296	513	58 %	152	221	69 %
2005/2006	119	214	56 %	92	363	25 %	151	393	38 %	133	241	55 %
Gemiddeld	48 %			39 %			49 %			60 %		

Uit de gegevens van bovenstaande tabel blijkt een groot verschil in het gebruik van de beredeneerde afwijking tussen de leeftijdscategorie boven de 14 jaar en de overige leeftijdscategorieën. Bij leerlingen boven de 14 jaar wordt in 60 % van de aanmeldingen beredeneerd afgeweken. Tweederde van deze leerlingen zit op het voortgezet speciaal onderwijs. Het herindiceren van deze leerlingen kan een verklaring zijn: veel leerlingen zitten dan aan het einde van hun schoolloopbaan waardoor zij op de huidige school gehouden worden, ook al voldoen zij niet geheel meer aan de criteria. Verder is te zien dat het BA-gebruik in de leeftijdscategorieën 7-10 jarigen en 11-14 jarigen in drie jaar tijd gedaald is. In het schooljaar 2004/2005 is het percentage sterk gestegen. Dit kan te maken hebben met het aantal herindicaties. Uit nadere analyse blijkt dat het bij ruim de helft van de beredeneerde afwijkingen van 7-10 jarigen leerlingen betreft uit het speciaal onderwijs. Bij 11-14 jarigen gaat ook ruim de helft van de leerlingen die middels de beredeneerde afwijking zijn toegelaten, naar het speciaal onderwijs of voortgezet speciaal onderwijs. Het gebruik van de beredeneerde afwijking in de leeftijdscategorieën 3-6 jarigen is gestegen van 39 % naar 56 % en in de leeftijdscategorie van boven de 14 jaar van 48 % naar 55 %.

¹⁷ N = het totaal aantal ZMLK IQ 60-70 leerlingen dat een beschikking heeft gekregen.

Om meer specifiek het gebruik van de beredeerde afwijking per leeftijdscategorie te zien, worden in onderstaande tabel de percentages van het BA-gebruik per leeftijdscategorie per CvI weergegeven.

Tabel 3.8 - percentage BA per leeftijdscategorie over drie schooljaren (ZMLK 60-70) N¹⁸ = 3.860					
CvI	3-6 jr N = 770	7-10 jr N = 1.326	11-14 jr N = 1.214	> 14 jaar N = 359	gemiddeld
A	69 %	56 %	73 %	93 %	67 %
B	59 %	49 %	55 %	55 %	54 %
C	49 %	34 %	51 %	57 %	46 %
D	53 %	50 %	44 %	73 %	54 %
E	80 %	69 %	65 %	82 %	72 %
F	57 %	50 %	62 %	97 %	60 %
G	45 %	33 %	55 %	67 %	49 %
H	54 %	40 %	61 %	50 %	52 %
I	38 %	29 %	56 %	80 %	46 %
J	11 %	35 %	41 %	33 %	34 %
K	44 %	36 %	43 %	41 %	40 %
L	46 %	34 %	41 %	52 %	41 %
M	18 %	24 %	19 %	29 %	22 %
N	26 %	20 %	39 %	60 %	30 %
O	46 %	44 %	49 %	34 %	44 %
P	10 %	19 %	32 %	63 %	29 %
Q	18 %	20 %	30 %	50 %	26 %
R	38 %	26 %	42 %	11 %	33 %
S	37 %	13 %	27 %	37 %	26 %
Gemiddeld	48 %	39 %	49 %	62 %	47 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders.

In tabel 3.8 is te zien dat binnen de leeftijdscategorie 3-6 jarigen een aantal CvI's in vergelijking met de overige CvI's vaker beredeerd afwijkt. Vijf CvI's maken in meer dan de helft van de aangemelde leerlingen in deze leeftijdscategorie gebruik van een beredeerde afwijking. CvI E doet dit zelfs in 80 % van de dossiers. In de leeftijdscategorie 7-10 jarigen maken drie CvI's in meer dan de helft van de aanmeldingen gebruik van een beredeerde afwijking, met CvI E als koploper met 69 %. In de leeftijdscategorie 11-14 jarigen geldt dit voor acht CvI's. Net als in tabel 3.7 zijn er hoge percentages beredeerde afwijkingen te zien in de leeftijdscategorie leerlingen boven de 14 jaar. Hierin maken dertien CvI's bij meer dan de helft van de aanmeldingen gebruik van een beredeerde afwijking, met uitschieters van boven de 90 % voor de CvI's F en A.

¹⁸ Totaal aantal leerlingen dat een beschikking ZMLK IQ 60-70 heeft gekregen.

3.3 Het gebruik van de bereedeneerde afwijking bij langdurig zieke kinderen

In onderstaande tabel wordt voor de schoolsoort LZK per schooljaar aangegeven welk percentage bereedeneerde afwijking is gebruikt door de CvI's.

Tabel 3.9 - Percentage BA per CvI verdeeld over drie schooljaren (LZK)							
CvI	2003/2004 N = 152		2004/2005 N = 230		2005/2006 N = 270		gemiddeld percentage
	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	
A	31	43 %	15	22 %	20	37 %	34 %
B	3	13 %	17	37 %	9	24 %	27 %
C	3	25 %	12	26 %	8	36 %	29 %
D	-	-	20	21 %	29	36 %	22 %
E	3	4 %	11	13 %	16	15 %	12 %
F	16	11 %	61	32 %	60	36 %	27 %
G	2	5 %	10	24 %	9	28 %	19 %
H	1	3 %	5	10 %	9	20 %	12 %
I	3	12 %	1	5 %	1	8 %	8 %
J	-	-	1	5 %	7	32 %	16 %
K	10	15 %	2	5 %	11	16 %	13 %
L	20	22 %	12	9 %	12	8 %	12 %
M	20	22 %	7	10 %	33	23 %	20 %
N	7	9 %	9	15 %	12	19 %	14 %
O	24	9 %	34	9 %	29	18 %	11 %
P	1	4 %	-	-	-	-	-
Q	-	-	-	-	1	3 %	1 %
R	-	-	5	9 %	1	5 %	5 %
S	8	8 %	8	6 %	3	4 %	6 %
Gemiddeld	12 %		15 %		20 %		16 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders.

De resultaten in tabel 3.9 laten zien dat het gemiddelde percentage gebruik van de bereedeneerde afwijking 16 % is. Wel zijn er ook bij LZK een aantal CvI's die in vergelijking met de overige CvI's een hoger percentage bereedeneerde afwijking gebruiken. In dit geval zijn dat de CvI's A, B, C en F die voor de categorie LZK aangemerkt zullen worden als topscoorders. Deze groep is in het schooljaar 2005/2006 verantwoordelijk voor 36 % van het totaal aantal bereedeneerde afwijkingen.

Tabel 3.10 geeft voor de schoolsoort LZK per criterium het percentage beredeneerde afwijkingen weer, uitgesplitst over de drie schooljaren. Het totale percentage kan boven de 100 % uitkomen, omdat het mogelijk is dat een dossier aan meerdere criteria niet voldoet.

Tabel 3.10 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt per schooljaar (LZK) N¹⁹ = 652				
Criterium	2003/2004 N = 152	2004/2005 N = 230	2005/2006 N = 270	gemiddeld
Stoornis	3 %	19 %	16 %	14 %
Onderwijsbeperking	86 %	82 %	80 %	82 %
Zorg	16 %	6 %	10 %	10 %

De tabel laat zien dat de percentages over de schooljaren 2004/2005 en 2005/2006 grotendeels gelijk zijn gebleven. Uit de tabel komt duidelijk naar voren dat er voornamelijk een beredeneerde afwijking gegeven wordt op het criterium onderwijsbeperking (82 %). Om dit hoge percentage afwijkingen nader te analyseren is gebruik gemaakt van de gegevens uit de onderzoekersdatabase van de LCTI. Hieruit bleek, dat de LCTI in 65 % van de dossiers niet gekozen zou hebben voor een beredeneerde afwijking, maar een negatief besluit zou hebben genomen.

In de tabel is tevens te zien dat in 10 % van de dossiers een beredeneerde afwijking op zorg is gegeven. Bij analyse van de opbouw van dit percentage komt naar voren, dat 58 % van de beredeneerde afwijkingen op alleen het zorgcriterium gegeven is, terwijl dit nooit een reden mag zijn voor een beredeneerde afwijking.

¹⁹ N = het aantal LZK-dossiers waarbij de afgelopen drie schooljaren een positieve beschikking via de beredeneerde afwijking is afgegeven.

In tabel 3.11 wordt nader ingegaan op de percentages uit tabel 3.10 door per CvI de criteria aan te geven waar niet aan voldaan wordt.

Tabel 3.11 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt bij BA per CvI over drie schooljaren (LZK) N = 652				
CvI	N	Stoornis	Onderwijs- beperking	Ontoereikende zorg
A	66	6 %	94 %	3 %
B	29	0 %	90 %	10 %
C	23	9 %	87 %	13 %
D	49	31 %	74 %	6 %
E	30	13 %	87 %	20 %
F	137	29 %	68 %	16 %
G	21	5 %	91 %	5 %
H	15	7 %	93 %	-
I	5	0 %	100 %	-
J	8	13 %	100 %	13 %
K	23	-	48 %	48 %
L	44	9 %	89 %	11 %
M	60	18 %	87 %	2 %
N	28	14 %	93 %	-
O	87	3 %	90 %	6 %
P	1	-	-	-
Q	1	-	-	-
R	6	-	83 %	-
S	19	16 %	79 %	16 %
Gemiddeld		14 %	82 %	10 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders.

De tabel laat zien dat de CvI's D en F beide een percentage van rond de 30 % hebben op het stoorniscriterium. De overige CvI's scoren allemaal onder de 20 %. Wat betreft het criterium onderwijsbeperking scoren de CvI's bijna allemaal rond of boven de 70 %, behalve CvI K die in vergelijking met de overige CvI's een relatief lage score heeft van 48 %. Opvallend is dat tien CvI's bij meer dan 5 % van de dossiers met een berekende afwijking niet voldoen aan het criterium ontoereikende zorg. Bij CvI K voldoet bijna de helft van de dossiers met een berekende afwijking niet aan dit criterium (48 %).

Analyse van de invloed van de verschillende leeftijdscategorieën op het gebruik van de berekende afwijking geeft weinig verschil te zien in percentages: ze liggen in een range van 14 % tot 18 %. Over de drie schooljaren heen zijn er per leeftijdscategorie wel lichte stijgingen te zien, maar dit is waarschijnlijk debet aan de algehele stijging van het gebruik van de berekende afwijking binnen cluster 3. Ook onderzoek naar de invloed van de school van herkomst op het gebruik van de berekende afwijking heeft weinig verschillen tussen de CvI's opgeleverd. Het percentage

aanmeldingen vanuit de verschillende scholen van herkomst is ongeveer gelijk. Ook bestaan er geen verschillen in de mate waarin er berekend afgeweken wordt tussen de scholen van herkomst.

3.4 Het gebruik van de berekende afwijking bij lichamelijk gehandicapte leerlingen

In onderstaande tabel wordt voor de schoolsoort LG per schooljaar aangegeven welk percentage berekend is afgeweken door de afzonderlijke CvI's.

Tabel 3.12 - Percentage BA per CvI verdeeld over drie schooljaren (LG)							
CvI	2003/2004 N = 433		2004/2005 N = 372		2005/2006 N = 201		gemiddeld
	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	
A	73	44 %	43	32 %	21	21 %	34 %
B	16	20 %	19	20 %	19	37 %	24 %
C	16	26 %	9	19 %	5	24 %	23 %
D	5	6 %	13	12 %	15	17 %	12 %
E	8	4 %	30	23 %	21	13 %	11 %
F	15	8 %	46	26 %	26	30 %	19 %
G	9	10 %	14	21 %	10	33 %	18 %
H	3	10 %	7	14 %	8	19 %	15 %
I	8	14 %	17	22 %	0	0 %	15 %
J	-	-	-	-	2	29 %	9 %
K	20	21 %	6	9 %	7	16 %	15 %
L	69	31 %	25	11 %	3	2 %	16 %
M	31	17 %	15	12 %	5	7 %	14 %
N	50	32 %	35	21 %	14	12 %	23 %
O	77	15 %	71	14 %	39	22 %	15 %
P	5	4 %	6	11 %	-	-	5 %
Q	1	1 %	4	7 %	-	-	2 %
R	6	4 %	6	6 %	5	6 %	5 %
S	21	11 %	6	5 %	1	1 %	7 %
Gemiddeld	16 %		16 %		14 %		15 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders.

In de tabel is te zien dat het gemiddelde BA-gebruik bij de schoolsoort LG 15 % is. Wel zijn er ook hier een viertal CvI's die hoger scoren dan de overige CvI's. De topscoorders bij LG zijn de CvI's A, B, C en N: zij behoren tot het kwintiel met het hoogste percentage BA-gebruik. Verder is te zien dat het percentage BA bij de CvI's L, M, S en N over de drie schooljaren gedaald is, en bij de CvI's O, G, H en F gestegen is.

Tabel 3.13 laat zien aan welke criteria niet voldaan wordt bij het berekeneerd afwijken. Het totale percentage kan boven de 100 % uitkomen, omdat het mogelijk is per dossier op meerdere criteria een berekeneerde afwijking te geven.

Tabel 3.13 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt per schooljaar (LG) N²⁰ = 1.006				
Criterium	2003/2004 N = 433	2004/2005 N = 372	2005/2006 N = 201	gemiddeld
Stoornis	15 %	18 %	15 %	16 %
Onderwijsbeperking	81 %	81 %	68 %	78 %
Zorg	12 %	11 %	18 %	13 %

Net als bij de schoolsoort LZK kan uit de tabel opgemaakt worden dat bij LG ook het hoogste percentage berekeneerde afwijkingen afgegeven wordt op de onderwijsbeperking. Wanneer de gegevens uit de onderzoekersdatabase van de LCTI geraadpleegd worden komt naar voren dat de LCTI in 70 % van de dossiers waarbij een berekeneerde afwijking is gebruikt, gekozen zou hebben voor een negatieve indicatie.

Ook bij LG is het percentage berekeneerde afwijkingen op zorg hoog (13 %). Hoewel het niet mogelijk is om op dit criterium berekeneerd af te wijken, wordt van deze 13 % toch bij twee van de drie dossiers alleen op het criterium zorg een berekeneerde afwijking gegeven.

²⁰ N = het aantal LG-dossiers waarbij de afgelopen drie schooljaren een positieve beschikking via de berekeneerde afwijking is afgegeven.

De volgende tabel gaat nader in op de gegevens uit tabel 3.13, door per afzonderlijke CvI de percentages te geven van de criteria waar een beredeneerde afwijking op afgegeven wordt. Ook hier geldt dat het totale percentage boven de 100 % uit kan komen, omdat het mogelijk is om per dossier op meerdere criteria een beredeneerde afwijking af te geven.

Tabel 3.14 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt bij BA per CvI over drie schooljaren (LG)				
N = 1.006				
CvI	N	Stoornis	Onderwijsbeperking	Ontoereikende zorg
A	137	13 %	87 %	2 %
B	54	19 %	72 %	11 %
C	30	3 %	77 %	27 %
D	33	12 %	73 %	24 %
E	59	10 %	66 %	25 %
F	87	30 %	61 %	18 %
G	33	12 %	85 %	6 %
H	18	22 %	56 %	-
I	25	28 %	80 %	12 %
J	2	-	100 %	-
K	33	15 %	64 %	52 %
L	97	3 %	92 %	8 %
M	51	14 %	88 %	2 %
N	99	34 %	70 %	4 %
O	187	7 %	83 %	13 %
P	11	73 %	91 %	82 %
Q	5	100 %	100 %	100 %
R	17	6 %	77 %	12 %
S	28	14 %	86 %	-
Gemiddeld		16 %	78 %	13 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders.

De resultaten in tabel 3.14 laten zien dat de topscoorders in vergelijking met de overige CvI's niet afwijken in de percentages van de criteria waar zij een beredeneerde afwijking op afgeven. Opvallend is dat CvI P in 73 % van de dossiers op het criterium stoornis een beredeneerde afwijking afgeeft en in 82 % van de dossiers op het criterium zorg. CvI Q wijkt zelfs op alle criteria in 100 % van de dossiers af. Beide CvI's hebben wel een klein aantal BA-dossiers van de schoolsoort LG. In totaal zijn er dertien CvI's die in meer dan 5 % van de dossiers niet voldoen aan het criterium ontoereikende zorg.

Uit onderzoek naar de invloed van de verschillende leeftijdscategorieën op het gebruik van de beredeneerde afwijking wordt duidelijk, dat er tussen de leeftijdscategorieën onderling niet veel verschil in het percentage beredeneerde afwijking zit. Het gemiddelde gebruik van de beredeneerde afwijking per leeftijdscategorie ligt tussen de 13 % en 18 %. Analyse van de invloed van de school

van herkomst op het gebruik van de beredeneerde afwijking heeft ook bij LG weinig verschillen tussen de CvI's opgeleverd.

3.5 Het (niet-)beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking

Onderstaande tabel laat het percentage BA-gebruik zien dat niet-beoogd is. De gegevens komen uit de onderzoekersdatabase van de LCTI. Er is een onderverdeling gemaakt in topscoorders en overige CvI's, omdat het aantal BA-dossiers per CvI te klein is om een betrouwbaar beeld te geven. Tot het kwintiel van CvI's die het hoogste percentage BA-gebruik hebben behoren de CvI's A, B, C, D en E.

	Aantal BA	Aantal beoogd	Aantal niet-beoogd	% niet-beoogd
Topscoorders *	31	10	21	68 %
Overige CvI's	82	16	66	80 %
Totaal	113	26	87	77 %

* A, B, C en D

Verrassend is dat de topscoorders in vergelijking met de overige CvI's een lager percentage niet-beoogd gebruik laten zien. Er kan dus niet gesteld worden dat de topscoorders die een hoog percentage beredeneerde afwijking hebben, per definitie vaker niet-beoogd gebruik maken van de beredeneerde afwijking. Wel is duidelijk, dat voor zowel de topscoorders als de overige CvI's geldt dat zij tot een hoog percentage niet-beoogd gebruik komen. In onderstaande tabel wordt nader uitgewerkt waar het beoogd en niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijkingen in cluster 3 uit bestaat.

Categorie	Aantal	Percentage
Gelijke zwaarte (beoogd gebruik)	25	21 %
Progressieve stoornis (beoogd gebruik)	1	<1 %
Onvoldoende diagnostische informatie	27	22 %
Voldoet wel aan alle criteria	13	11 %
Onduidelijke redenering	5	4 %
Criteria ter discussie	19	16 %
Niet indeelbaar	5	4 %
Voldoet aan geen van de criteria	25	21 %
Totaal	120	100 %

Uit de tabel is op te maken dat slechts in een kleine 22 % van de dossiers waarbij gebruik is gemaakt van de beredeneerde afwijking, sprake is van beoogd gebruik. De categorieën die het niet-beoogd gebruik vertegenwoordigen laten zien dat in 22 % van de dossiers sprake is van onvoldoende diagnostische informatie ofwel ontbrekende gegevens. De CvI had hier geen oordeel mogen geven op basis van de beschikbare gegevens, maar had de ontbrekende gegevens op moeten vragen bij de aanmelder. Van de categorie niet indeelbaar (4 %) is de LCTI het in alle gevallen niet eens met de argumentatie.

3.6 Evaluatie van aanpassingen in de regelgeving wat betreft de beredeneerde afwijking

Een maatregel die eerder genomen is om het gebruik van de beredeneerde afwijking bij ZMLK 60-70 meer in overeenstemming te brengen met de praktijk is het verlagen van de leeftijdsgrens voor het criterium van de bijkomende stoornis naar 7 jaar. Dit heeft er voor gezorgd dat niet alle leerlingen meer aan dit criterium hoeven te voldoen. Daarnaast is er met betrekking tot de sociale redzaamheid besloten dat het aantonen van de zeer geringe sociale redzaamheid voor kinderen met een IQ < 60 geen toegevoegde waarde heeft voor het besluit over toelaatbaarheid tot ZMLK-onderwijs. Voor de leerlingen met een IQ tussen de 60 en de 70 is voor het aantonen van het ontbreken van de sociale redzaamheid als eerste bron een instrument genoemd, maar de indicatieaanvraag kan ondersteund worden met een observatieverslag zolang er geen geschikte instrumenten zijn. Ook zijn voor het ZMLK-onderwijs de criteria voor leerachterstand aangescherpt, zodat geen overlap meer bestaat tussen de didactische vaardigheden van leerlingen die ZMLK-onderwijs volgen en de leerlingen van het praktijkonderwijs (Van der Zwan, 2004). Ten slotte is voor het LG-onderwijs het criterium voor zelfredzaamheid verruimd door naast de algemene dagelijkse levensverrichtingen ook de onderwijsvoorwaardelijke (fijn)motorische handelingen mee te nemen in de criteria.

Het gebruik van de beredeneerde afwijking voor de categorie ZMLK 60-70 is weliswaar afgenomen van 55 % naar 41 %, maar het is nog steeds een hoog percentage. Binnen cluster 3 is het gebruik van de beredeneerde afwijking met 3 % toegenomen. Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de stijging van het gebruik van de beredeneerde afwijking van de schoolsoort LZK.

3.7 Conclusie

De resultaten laten zien dat het percentage BA-gebruik bij de categorie ZMLK 60-70 hoog is. Het gemiddelde percentage in drie schooljaren is 47 %. Negen CvI's springen hieruit met een percentage BA-gebruik van meer dan 45 %. Zij zijn samen verantwoordelijk voor tweederde van het aantal beredeneerde afwijkingen in de categorie ZMLK 60-70. Er is een verschuiving te zien in de criteria waar een beredeneerde afwijking op wordt gegeven. Werd in de schooljaren 2003/2004 en 2004/2005 nog ongeveer 75 % afgeweken op het criterium bijkomende stoornis, in 2005/2006 is dit gedaald naar 30 %. Het percentage BA op het criterium onderwijsbeperking is gestegen van 24 % naar 47 %. Tussen de topscoorders en de overige CvI's zijn er geen verschillen te zien in de criteria waar niet aan voldaan wordt bij de beredeneerde afwijking. Voor leerlingen boven de 14 jaar wordt het meest beredeneerd afgeweken (60 %). Dit heeft voornamelijk te maken met het herindiceren van leerlingen uit het voortgezet speciaal onderwijs. Een aantal CvI's laat bij deze leeftijdscategorie een hoog percentage beredeneerde afwijkingen zien, tot wel 90 %. In 2004/2005 is het BA-gebruik sterk gestegen. Dit kan ook zijn oorsprong vinden in het herindiceren van leerlingen, gezien het BA-gebruik bij 7-11 jarigen en 11-14 jarigen voor ruim de helft leerlingen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs betreft.

Bij de schoolsoort LZK is het percentage beredeneerde afwijkingen gestegen van 15 % naar 20 %. Vier CvI's hebben een percentage BA-gebruik van meer dan 25 % en zijn verantwoordelijk voor 36 % van het aantal beredeneerde afwijkingen. Uit de onderzoekersdatabase van de LCTI komt naar voren dat de LCTI in 65 % van de beredeneerde afwijkingen een negatieve beschikking afgegeven zou hebben. Er is geen verschil tussen de topscoorders en de overige CvI's in de percentages beredeneerde afwijkingen die op leeftijdscategorie of school van herkomst gegeven worden.

De gegevens over de schoolsoort LG geven eenzelfde beeld als de gegevens van LZK. Ook bij LG zou de LCTI bij een groot aantal dossiers uit de onderzoekersdatabase (70 %) waarbij gebruik is gemaakt van de beredeneerde afwijking gekozen hebben voor een negatieve beschikking.

In cluster 3 wordt een veel te hoog percentage beredeneerde afwijkingen afgegeven op het criterium zorg. Dit is opvallend, omdat het volgens de criteria niet mogelijk is om op dit criterium een beredeneerde afwijking te geven. Daarnaast is het percentage niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking 77 %. De overige CvI's scoren overigens hoger op niet-beoogd gebruik dan de topscoorders. De LCTI is van mening dat het niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking voornamelijk veroorzaakt wordt door ontbrekende gegevens en het niet juist toepassen van de criteria. Bovendien lijken de aanmeldingen soms (zelfs) aan geen enkel criterium te voldoen.

4. Cluster 4: de belangrijkste bevindingen

In het onderzoek naar het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 4 zijn alleen de indicatiedossiers meegenomen. De reden hiervoor is dat bij het invullen van het digitale protocol voor herindicaties een substantieel deel van de CvI's de protocollen zo summier invult, dat niet te achterhalen is op welke wijze zij tot een besluit zijn gekomen. Regelmatig worden alleen de aanmeldgegevens en het uiteindelijke besluit ingevuld en worden de tussenliggende onderdelen overgeslagen. Hierdoor zijn de resultaten van cluster 4 niet vergelijkbaar met die van cluster 2 en 3.

4.1 Het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 4

In tabel 1.2 is al aan de orde gekomen dat het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 4 licht gedaald is van 23 % in het schooljaar 2003/ 2004 naar 18 % in het schooljaar 2005/ 2006. Als de CvI gebruik maakt van een beredeneerde afwijking wordt aan één of meerdere criteria niet voldaan. Om een beeld te krijgen welke criteria het betreft wordt in onderstaande tabel per criterium het percentage beredeneerde afwijkingen gegeven, uitgesplitst over de drie schooljaren.

Criterium	N	2003/2004	2004/2005	2005/2006	gemiddeld
Stoornis	3.845	81 %	75 %	60 %	71 %
Integraliteit	355	5 %	7 %	7 %	7 %
Jeugdhulpverlening	1.762	26 %	31 %	40 %	33 %
Onderwijsbeperking	132	3 %	2 %	3 %	2 %
Zorg	409	5 %	6 %	12 %	8 %

Uit bovenstaande tabel blijkt dat er vooral een beredeneerde afwijking gegeven wordt op het criterium stoornis (71 %) en in mindere mate op het criterium jeugdhulpverlening (33 %) en veel minder op de overige criteria.

Om aan het stoorniscriterium te voldoen moet ofwel een DSM-IV classificatie zijn afgegeven, of er moet sprake zijn van een gedragsstoornis in termen van een DSM-IV classificatie (conduct disorder of oppositionele gedragsstoornis). Indien een leerling een half jaar jeugdhulpverlening heeft ontvangen bij een instelling voor bijvoorbeeld jeugdzorg zonder dat dit resultaat heeft gehad, wordt eveneens voldaan aan het stoorniscriterium (dit wordt ook wel de tevens toelaatbare route genoemd). Bij jonge leerlingen in de leeftijdscategorie 3-6 jarigen is het vaak nog niet mogelijk om definitief een stoornis vast te stellen, waardoor op dit criterium een beredeneerde afwijking afgegeven wordt. De LCTI heeft geadviseerd tot herformulering van het stoorniscriterium door de mogelijkheid van de tevens toelaatbare route in te voeren (LCTI, 2004; Van der Zwan & Van Berckelaer-Onnes, 2006). Hierdoor is de afgelopen drie schooljaren het gebruik van de beredeneerde afwijking gedaald voor wat betreft dit criterium. Daarnaast is het ook toegestaan om bij de aanwezigheid van ernstige gedragsproblematiek te volstaan met een door een gekwalificeerd gedragsdeskundige opgestelde beschrijving van deze problematiek, waaruit blijkt dat de ernst van de problematiek correspondeert met de in het DSM-IV-systeem opgenomen criteria. Hierdoor is het voor de leerlingen niet meer noodzakelijk om een DSM-IV-classificatie te hebben om te kunnen voldoen aan het stoorniscriterium, maar kan ook worden volstaan met bovengenoemde alternatieven. Daardoor zouden meer leerlingen kunnen voldoen aan het

stoorniscriterium. Overigens betekent een beredeneerde afwijking op het stoorniscriterium niet dat een leerling geen stoornis heeft. Bij jonge leerlingen of leerlingen die een ernstig traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt is vaak niet een eenduidige stoornis vast te stellen. In deze onderzoeksrapportages vinden we vaak de termen 'kenmerken van' of 'voorlopige diagnose' terug.

Uit de tabel is ook op te maken dat er een stijging heeft plaatsgevonden van het gebruik van de beredeneerde afwijking op het criterium jeugdhulpverlening. De exacte reden van deze stijging is niet bekend, maar het blijkt in de praktijk lastig om van instellingen voor jeugdzorg en GGZ een rapportage te ontvangen over de verkregen jeugdhulpverlening.

Daarnaast is er een stijging te zien van het gebruik van de beredeneerde afwijking op het zorgcriterium van 5 % in 2003/2004 naar 12 % in 2005/2006. Dit is een opvallende ontwikkeling, omdat het niet is toegestaan op dit criterium beredeneerd af te wijken. Opmerkelijk is dat in driekwart van deze dossiers uitsluitend beredeneerd afgeweken wordt op zorg.

Tabel 4.2 laat het percentage BA-gebruik per leeftijdscategorie per schooljaar zien voor cluster 4.

Tabel 4.2 - Indicatie dossiers percentage BA per leeftijdscategorie per periode												
Periode	3-6 jarigen N = 3.662			7-10 jarigen N = 8.174			11-14 jarigen N = 8.906			> 14 jaar N = 3.327		
	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%	aantal BA	totaal	%
2003/2004	323	1.002	32 %	520	2.256	23 %	554	2.291	24 %	220	734	30 %
2004/2005	330	1.309	25 %	518	2.867	18 %	692	3.233	21 %	298	1.277	23 %
2005/2006	318	1.351	24 %	577	3.051	19 %	682	3.382	20 %	293	1.316	22 %
Gemiddeld	324	1.221	27 %	538	2.725	20 %	643	2.969	22 %	270	1.109	24 %

In de tabel is te zien dat er relatief meer gebruik wordt gemaakt van de beredeneerde afwijking in de leeftijdscategorie 3-6 jarigen (27%) dan in de overige leeftijdscategorieën. De oorzaak hiervan ligt in het gegeven dat het in deze leeftijdscategorie moeilijker is om op jonge leeftijd een geclassificeerde stoornis vast te stellen.

4.2 Verschillen tussen de CvI's in het gebruik van de beredeneerde afwijking

In het inleidende hoofdstuk wordt in tabel 1.2 het percentage beredeneerde afwijkingen gegeven voor cluster 4. Uit de tabel wordt duidelijk dat dit percentage over een tijdsbestek van de drie schooljaren gedaald is van 23 % naar 18 %. De daling hangt samen met de aanpassing van de criteria in 2004. De verwachting was, dat het percentage beredeneerde afwijking verder zou dalen in 2005/2006. Om uit te zoeken waarom de daling niet is doorgezet, wordt in deze paragraaf per CvI een overzicht gegeven van het gebruik van de beredeneerde afwijking. Er wordt gekeken welke CvI's in het kwintiel zitten met de hoogste percentages beredeneerde afwijkingen en deze worden de topscoorders binnen cluster 4 genoemd.

In tabel 4.3 wordt het BA-gebruik weergegeven per CvI, onderverdeeld in drie afzonderlijke schooljaren.

Tabel 4.3 - Percentage beredeneerde afwijkingen per CvI verdeeld over drie schooljaren							
	2003/2004 N = 6.418		2004/2005 N = 8.732		2005/2006 N = 9.133		
CvI	aantal BA	%	aantal BA	%	aantal BA	%	gemiddeld
A	145	45 %	112	29 %	262	38 %	37 %
B	351	32 %	376	36 %	281	39 %	35 %
C	419	39 %	412	31 %	540	32 %	34 %
D	24	19 %	46	29 %	39	24 %	24 %
E	89	23 %	194	22 %	31	34 %	23 %
F	37	15 %	34	9 %	165	41 %	23 %
G	36	23 %	33	17 %	42	19 %	19 %
H	111	21 %	210	23 %	165	12 %	17 %
I	186	33 %	112	17 %	44	6 %	17 %
J	87	21 %	126	19 %	85	11 %	16 %
K	44	10 %	37	30 %	12	27 %	16 %
L	60	13 %	108	11 %	143	14 %	13 %
M	26	18 %	22	9 %	32	13 %	12 %
N	23	9 %	33	9 %	33	10 %	9 %
O	22	10 %	1	-	5	1 %	2 %
Gemiddeld	26 %		21 %		21 %		

Uit de tabel is op te maken dat de CvI's A, B en C de CvI's zijn met het hoogste percentage beredeneerde afwijkingen; deze worden aangemerkt als topscoorders. De CvI's E, A en F laten een stijging in het BA-gebruik zien ten opzichte van voorgaande jaren met F als grootste stijger (van 9 % in 2004/2005 naar 41 % in het vorige schooljaar). CvI B en C hebben in deze drie jaar ongeveer een gelijk (hoog) percentage beredeneerde afwijkingen gegeven. Van de overige CvI's zijn de percentages óf gelijk gebleven óf gedaald. Vooral CvI O en I laten een grote daling in het BA-gebruik zien over de periode van de drie schooljaren. De drie topscoorders zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor 58 % van de beredeneerde afwijkingen in het afgelopen jaar.

In tabel 4.4 worden de gegevens weergegeven waaruit opgemaakt kan worden op welk criterium de afzonderlijke CvI's een beredeneerde afwijking geven.

Tabel 4.4 - Criteria waar <i>niet</i> aan voldaan wordt bij de bereedeneerde afwijking per CvI (over drie schooljaren)					
CvI	Stoornis	Integraliteit	Jeugd- hulpverlening	Onderwijs- beperking	Ontoereikende zorg
A	64 %	4 %	44 %	1 %	9 %
B	81 %	16 %	26 %	2 %	4 %
C	65 %	4 %	48 %	2 %	12 %
D	73 %	9 %	27 %	5 %	19 %
E	69 %	4 %	42 %	2 %	1 %
F	66 %	1 %	31 %	2 %	13 %
G	70 %	4 %	39 %	1 %	2 %
H	75 %	2 %	20 %	3 %	3 %
I	91 %	6 %	6 %	3 %	4 %
J	79 %	7 %	23 %	3 %	3 %
K	33 %	15 %	38 %	14 %	39 %
L	69 %	6 %	15 %	2 %	12 %
M	70 %	8 %	29 %	5 %	15 %
N	89 %	-	22 %	-	-
O	68 %	7 %	25 %	4 %	11 %
Gemiddeld	71 %	7 %	33 %	2 %	8 %

* De gearceerde CvI's zijn de topscoorders

De CvI van REC J scoort over de gehele linie zeer laag. De resultaten laten zien dat CvI K in vergelijking met de andere CvI's een opvallend laag percentage BA-gebruik heeft op het stoorniscriterium, en een relatief hoog percentage op de criteria voor de integraliteit, de onderwijsbeperking en de zorg. Afgezien van CvI K zijn er nog enkele CvI's die relatief hoog scoren op zorg, waaronder de topscoorders C en F. Dit is een opvallend gegeven aangezien het niet toegestaan is om bereedeneerd af te wijken op het criterium zorg. Wat betreft de rest van de percentages scoren de topscoorders niet afwijkend in vergelijking met de overige CvI's.

Uit analyses naar het gebruik van de bereedeneerde afwijking bij de verschillende scholen van herkomst komt naar voren dat de CVI's over het algemeen vooral een indicatie op basis van bereedeneerde afwijking geven aan kinderen die nog geen school bezoeken en aan leerlingen vanuit het VMBO en het praktijkonderwijs.

4.3 Het (niet-)beoogd gebruik van de bereedeneerde afwijking

Onderstaande tabel laat het percentage BA-gebruik zien dat niet-beoogd is. De gegevens zijn gegenereerd uit de onderzoekersdatabase van de LCTI. Er is gekozen voor een onderverdeling bestaande uit de topscoorders en de overige CvI's, omdat het aantal BA-dossiers per afzonderlijke CvI te gering is om een betrouwbaar beeld te geven.

	Aantal BA	Aantal beoogd	Aantal niet-beoogd	% niet-beoogd
Topscoorders *	13	8	5	38 %
Overige CvI's	59	32	27	46 %
Totaal	72	40	32	44 %

* A, B en C.

Net als bij cluster 3 blijkt uit de tabel dat de topscoorders in vergelijking met de overige CvI's een lager percentage niet-beoogd gebruik laten zien (38 %). Ook hier kan niet gesteld worden dat de topscoorders per definitie vaker niet-beoogd gebruik maken van de beredeneerde afwijking. Hoewel er in cluster 4 een lager percentage niet-beoogd gebruik is dan in cluster 3 (resp. 44 % en 76 %), wordt wel duidelijk dat voor zowel de topscoorders als de overige CvI's geldt dat zij te vaak niet-beoogd gebruik maken van de beredeneerde afwijking. In onderstaande tabel wordt nader uitgewerkt waar het beoogd en niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijkingen in cluster 4 uit bestaat.

Categorie	Aantal	Percentage
Gelijke zwaarte (beoogd gebruik)	34	47 %
Observatieplaatsing	2	3 %
Onvoldoende diagnostische informatie	8	11 %
Voldoet wel aan alle criteria	1	1 %
Onduidelijke redenering	4	6 %
Criteria ter discussie	16	22 %
Niet indeelbaar	1	1 %
Voldoet aan geen van de criteria	6	8 %
Totaal	72	100 %

Uit de tabel komt naar voren dat er in minder dan de helft van de dossiers waarbij gebruik is gemaakt van de beredeneerde afwijking sprake is van beoogd gebruik (47 %). Van de categorieën van niet-beoogd gebruik komt het in 22 % van de BA-dossiers voor dat de LCTI van mening is dat de criteria ter discussie worden gesteld en in 11 % is er sprake van onvoldoende diagnostische informatie ofwel ontbrekende gegevens. In die gevallen had de CvI geen beslissing mogen nemen op basis van de beschikbare informatie.

4.4 Conclusie

Het gebruik van de beredeneerde afwijking in cluster 4 is gedaald van 23 % in het schooljaar 2003/2004 naar 18 % in het schooljaar 2005/2006. Bij de dossiers waarbij de CvI beredeneerd is afgeweken blijkt het stoorniscriterium de grootste boosdoener. Beredeneerd afwijken op het stoorniscriterium is de afgelopen drie schooljaren gedaald van 81 % naar 60 %. Een tweetal

²¹ Door afrondingsverschillen kan het zijn dat de totalen niet precies op 100% uitkomen.

wijzigingen in de criteria hebben geleid tot een betere afstemming op de praktijk.²² Hierdoor konden meer leerlingen voldoen aan het stoorniscriterium.

Er is een stijging te zien in het percentage beredeneerde afwijkingen dat gegeven werd op het criterium jeugdhulpverlening.

Uit de percentages beredeneerde afwijkingen van de afzonderlijke CvI's wordt duidelijk dat een aantal CvI's in vergelijking met de andere CvI's een hoger percentage BA-gebruik heeft (boven de 30 %).

Wanneer deze topscoorders met de overige CvI's vergeleken worden is te zien dat zij niet substantieel verschillen op het gebied van het gebruik van de beredeneerde afwijking op de verschillende criteria, per leeftijdscategorie en per school van herkomst. Wel blijkt dat de topscoorders een iets lager percentage niet-beoogd gebruik hebben dan de overige CvI's. Het niet-beoogd gebruik binnen cluster 4 wordt volgens de LCTI voornamelijk veroorzaakt door ontbrekende gegevens en het ter discussie stellen van de criteria.

²² Zie ook pagina 29.

5. Conclusies

5.1 Conclusies

De resultaten van dit onderzoek hebben meer inzicht gegeven in de achtergrond van het gebruik van de beredeneerde afwijking. Er bestaat een groot verschil in gebruik van de beredeneerde afwijking tussen de diverse schoolsoorten, maar ook tussen de afzonderlijke CvI's. Vooral de categorie ZMLK 60-70 laat een hoog gebruik van de beredeneerde afwijking zien.

Een opvallende uitkomst is het gegeven dat het percentage niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking bij alle clusters veel te hoog is. De oorzaken hiervan zijn:

- onvoldoende (diagnostische) informatie (ontbrekende gegevens) op basis waarvan de CvI geen uitspraak zou mogen doen;
- het ter discussie stellen van de criteria (verkeerde interpretatie van de criteria);
- en het volgens de LCTI voldoen aan geen enkel criterium (een negatieve indicatie zou meer op zijn plaats zijn).

Daarnaast is het opmerkelijk dat bij alle clusters beredeneerd wordt afgeweken omdat niet wordt voldaan aan het criterium ontoereikende zorg: het is wettelijk niet toegestaan op dit criterium beredeneerd af te wijken. De percentages beredeneerde afwijkingen van de clusters zouden dan ook integraal lager uit kunnen vallen.

Verder wordt duidelijk dat interventies die uitgevoerd zijn om het gebruik van de beredeneerde afwijking af te stemmen op de praktijk maar ten dele van invloed zijn geweest op het percentage beredeneerde afwijkingen. Dit roept de vraag op of de percentages beredeneerde afwijkingen nog kunnen dalen en zo ja: in hoeverre. Er moet overigens altijd rekening gehouden worden met percentages BA in de range van 5-15 %. De mogelijkheid om beredeneerd af te wijken moet gezien worden als een erkenning dat het niet mogelijk is om alle stoornissen of afwijkingen toe te delen aan verschillende categorieën. Ook wanneer de vigerende criteria nader worden gespecificeerd of aangepast blijft de behoefte aan een restcategorie bestaan (Stevens, persoonlijke mededeling).

5.2 Aanbevelingen

Om het niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking terug te dringen is het belangrijk om door middel van voorlichting en informatie aan de CvI's het gebruik van de beredeneerde afwijking nogmaals te verduidelijken. De LCTI besteedt in haar toezichtfunctie steeds aandacht aan het gebruik van de beredeneerde afwijking. De beoordeling van het BA-gebruik wordt meegenomen in het terugkoppelingsverslag dat iedere CvI van de LCTI krijgt. In de toekomst moet nogmaals aan de CvI's aangegeven worden wat verstaan wordt onder beoogd en niet-beoogd gebruik aan de hand van voorbeelden die elke categorie illustreren. Een mogelijkheid om dit te bewerkstelligen is de verspreiding van een brochure over de beredeneerde afwijking.

Daarnaast is door de resultaten van onderhavig onderzoek het vermoeden ontstaan dat er bij de CvI's interpretatieverschillen bestaan wat betreft het Besluit leerlinggebonden financiering over het gebruik en de interpretatie van de criteria, omdat veelvoorkomende vormen van niet-beoogd gebruik het 'ter

discussie stellen van de criteria' en het 'voldoen aan geen van de criteria' zijn. Er zou met name aandacht besteed moeten worden aan de interpretatie van de criteria voor de onderwijsbeperking bij de schoolsoorten ZMLK 60-70, LZK en LG, omdat hier het hoogste percentage beredeneerde afwijkingen gesignaleerd wordt. Een voorwaarde om controle te houden over de interpretatieverschillen van de criteria en het (niet-)beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking is het houden van toezicht over het proces van indicatiestelling bij de CvI's. Hierbij is het van belang dat er regelmatig inhoudelijke analyses van dossiers op het gebruik van de beredeneerde afwijking worden uitgevoerd. Op deze manier kan niet alleen onderzocht worden of het niet-beoogd gebruik minder is geworden, maar kan ook meer inzicht ontstaan in de achterliggende oorzaken van het hoge BA-gebruik van de verschillende schoolsoorten (in het bijzonder ZMLK 60-70). Daarnaast zou met behulp van inhoudelijke dossieranalyse grond kunnen ontstaan voor de herformulering van de bestaande criteria.

Ook moet duidelijk gemaakt worden dat het van groot belang is dat er voldoende (diagnostische) informatie beschikbaar is om een gegrond oordeel te kunnen geven. Het is daarom noodzakelijk dat de dossiers bij aanmelding compleet zijn voordat ze in behandeling genomen worden. Dit is niet alleen relevant voor het terugdringen van het niet-beoogd gebruik van de beredeneerde afwijking, maar ook om onnodig oponthoud in de procedure van indicatiestelling te voorkomen. De verantwoordelijkheid voor het toetsen van de volledigheid van de noodzakelijke informatie ligt bij de CvI's. Dit neemt niet weg dat benadrukt moet worden dat het niet toegestaan is om op het criterium ontoereikende zorg gebruik te maken van de beredeneerde afwijking.

Indien deze maatregelen genomen worden zal naar alle waarschijnlijkheid het percentage niet-beoogd gebruik dalen (en daarmee het gebruik van de beredeneerde afwijking), doordat de CvI's de mogelijkheid van de beredeneerde afwijking meer gaan gebruiken voor het doel waarvoor deze oorspronkelijk in het leven is geroepen: leerlingen, van wie de ernst van de stoornis en de onderwijsbeperking van gelijke zwaarte zijn als die van leerlingen die wel volledig aan de criteria voldoen, een positieve beschikking voor leerlinggebonden financiering toekennen.

Literatuur

Besluit leerlinggebonden financiering (2006). *Staatsblad, Jaargang 2006, nr. 327*

Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (2006). *Indicatiestelling speciaal onderwijs 2004/2005: Analyse van protocollen en dossiers*. Den Haag: LCTI.

Landelijke Commissie Toezicht Indicatiestelling (2004). *Indicatiestelling speciaal onderwijs 2003/2004: gebruik van de beredeneerde afwijking*. Den Haag: LCTI.

Rijswijk, C.M. van, As, M.L.J. van, Bruins, M., Greef, E.E.M. de & Sikkema, A. (2002). *Indicatiestelling speciaal onderwijs en ambulante begeleiding 2002/2003. Model-protocol voor de indicatiecommissies van cluster twee*. Zoetermeer: TCAI.

Zwan, F. van der & Van Berckelaer-Onnes, I.A. (2006). Van gelijke zwaarte? *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 45, 287-299.

Zwan, F. van der (2004). *Indicatiestelling speciaal onderwijs 2003/2004: Gebruik van de beredeneerde afwijking*. Den Haag: LCTI.